

'Baerne'

Tijdschrift van de Historische Kring "Baerne"

17e jaargang nr. 3 - september 1993

Conimex®

De Oosterse keuken thuis.

Slamat Makan – Smakelijk Eten.

Historische Kring Baerne

Postbus 326
3740 AH Baarn
tel.02154-30377

Voorzitter:

J.G. v.d. Kraats
Torenlaan 34
3743 HH Baarn
tel. 02154-21000

Vice-Voorzitter

H.J. Uileman
Rembrandtlaan 20
Baarn
tel. 02154-20667

Algemeen Secretaris

F. Muts-Snel.
van Goyenlaan 213
3764 XH Soest
tel. 02155-12989

Penningmeester:

I. Huls-Brandsma
Wittelaan 8
3743 CP Baarn
tel.02154-22974

Werkgroep Archeologie

J.W.A.A. van der Laan
Schoener 12
3742 HD Baarn
tel.02154-11656

Werkgroep Archiefonderzoek

H.M.M. van Vugt
Vollenhovenschans 19
1324 HS Almere
tel.036-5344421

Werkgroep Interviews en Reportages

J.M. v.d. Brink-v. Wijkvliet
Prof. Meijerslaan 10
3741 XH Baarn
tel.02154-20161

Werkgroep Oudheidkamer

R.J.E. Luikinga-Geijtenbeek
Klaproosstraat 15
3742 RA Baarn
tel. 02154-15724

Redactie Baerne

E.J. Heun-ten Holt
Bilderdijklaan 19
3743 HR Baarn

H. Bronkhorst
J. Kruidenier
R. Uileman
T. Biemans

Ledenadministratie:

N. Kuyt-Smit.
v. Wasseñaerlaan 16
3742 AH Baarn
tel.02154-18065

Lidmaatschapskosten

minimaal f 35,— per jaar per
gezin
minimaal f 25,— per jaar
individueel
minimaal f 12,50 per jaar
jeugdlid (14 t/m 18 jaar)
Bankrek.nr. : 30.47.28.292
Postbankrek.nr. : 41.92.133
Losse verkoop "Baerne": f 5,50
verkrijgbaar bij N. Kuyt-Smit en
Boekhandel Den Boer,
Laanstraat 69

Niets uit deze uitgave mag
worden verveelvoudigd en/of
openbaar gemaakt door middel
van druk, fotocopie, microfilm
of op welke wijze ook, zonder
voorafgaande schriftelijke
toestemming van de redactie.
Dit nummer kwam mede tot
stand door Drukkerij Bakker
Baarn

INHOUD

HERINNERINGEN AAN MEESTER PLUIM EEN GESPREK MET ZIJN DOCHTER	blz. 2
ENKELE NADERE GEGEVENS OMTRENT DE HERBERG VAN SCHIMMEL	blz. 7
NOG ENKELE AANVULLENDE HISTORISCHE GEGEVENS OMTRENT DE NAALD	blz. 8
HET DORP BAARN IN 1835	blz. 10
GROENEVELD. HERINNERINGEN AAN EEN LANDHUIS IN BAARN	blz. 14
ONTMOETINGEN IN HET CATHARIJNECONVENT	blz. 17
ONDERZOEK IN DE BAARNSE ARCHIEVEN	blz. 22
NIEUWE HUISVESTING HISTORISCHE KRING	blz. 23

HERINNERINGEN AAN MEESTER PLUIM EEN GESPREK MET ZIJN DOCHTER

De bekende schrijfster Thera Coppens, die in Baarn woont, heeft begin juni in Bussum een gesprek gehad met mevrouw L. Egmond-Pluim, dochter van de Baarnse geschiedschrijver T. Pluim (1864-1931).

Voor Baerne maakte Thera Coppens het hiernavolgende verslag. (Redactie.)

Ze heeft me gevraagd eens langs te komen, want ze heeft iets te vertellen over haar vader, de in ons dorp zo bekende Meester Pluim. Als eerste wijdde hij een heel boek aan zijn woonplaats Baarn. 'Uit de geschiedenis van Baarn' inspireert nog altijd de leden van de Historische Kring Baerne tot verder onderzoek naar het verleden.

Mevrouw Egmond-Pluim is ruim negentig jaar. Haar herinneringen zijn op deze zomerdag scherp; ze praat over een gelukkige jeugd en over een vader die vriendelijk, belezen en humoristisch moet zijn geweest. Het beeld dat zij van hem schetst heeft niets te maken met de foto van de streng uitzierende Meester Pluim, die met gesteven boord vol plichtsbesef zijn hoofd over een boek buigt.

Hij moet het als hoofd van de Westerschool, als journalist van de Baarnsche Courant, als privéleraar van welgestelde kinderen, als schrijver van schoolboekjes, gedichten en de bekende geschiedenis van Baarn druk hebben gehad. Zijn vrouw noch kinderen hebben daar ooit iets van gemerkt. Uit de verhalen van zijn dochter blijkt dat hij een ontspannen mens was die tijd genoeg had om te wandelen, voor te lezen en met zijn kinderen te spelen. Van haar vader bewaart ze tastbare herinneringen, die ze heeft verzameld in een groen plastic draagtasje. Ze wil het allemaal aan de historische kring cadeau doen. 'Ik weet dat het daar in goede handen is en dat er nog eens iets mee wordt gedaan,' zegt ze. Veel is verdwenen. Van al het bronnenmateriaal dat Meester Pluim raadpleegde, bleef niets bewaard. Er zijn zelfs geen notities van de zo belangrijke vindplaatsen van de feiten, die in het boek staan.

Zijn kinderen en kleinkinderen mochten eens wat boeken of brieven komen uitzoeken als ze het leuk vonden. Soms kwam een fotocopie van zo'n document in de plastic tas van hun grootmoeder terecht.

Mevrouw Pluim die blij is, dat ze ondanks haar hoge leeftijd nog vrij goed kan lezen had na bestudering van 'Baarnse Lusthoven en hun bewoners' een lezing van ondergetekende bezocht. Na afloop kwam ze naar me toe en noemde vol trots haar meisjesnaam: 'Ik vond het zo fijn dat U mijn vaders naam een paar maal in uw boek noemde,' zei ze. Zo kwam ze op het idee haar jeugdherinneringen vast te leggen.

Mevrouw Egmond-Pluim is niet, zoals haar vader, auteur geworden. Maar ze praat levendig en beeldend. Ik heb haar anecdotes dan ook vrijwel letterlijk weergegeven.

Hier volgt haar verhaal:

Jeugd

'Mijn vader werd geboren in Renswoude in 1863. Hij kon goed leren en het hoofd van de school raadde hem aan onderwijzer te worden. Dat was toen je van het! Maar in Renswoude was geen gelegenheid om door te leren. Dus ging hij maar naar de normaalschool in Amerongen. Dat was twee uur heen en twee uur terug. 's Winters in het donker. Vader vertelde me wel eens, dat hij langs water moest en daar zweefden dwaallichten over. Daar was hij bang voor. Toen hij klaar was met zijn studie, werd hij onderwijzer in Utrecht. Maar vader was geen stadsmens. Hij hield het er niet uit en hij is toen overgeplaatst naar het dorp Hoogland. Dat dorpje was weer te klein voor hem. En zo kreeg hij uiteindelijk een benoeming aan de Oosterschool in Baarn. En Baarn, daaruit is hij nooit meer weg gegaan.'

Romance op Soestdijk

'En nu wil ik U graag vertellen, hoe hij mijn moeder heeft leren kennen. Vader was ongetrouwd, een dichter. Het liefst had hij journalist willen worden. Daarom schreef hij in zijn vrije tijd ook altijd stukjes in de krant. Toen zou de jonge prinses Wilhelmina twaalf jaar worden. Hij werd door de Oranjevereniging uitgenodigd om een feestlied voor haar te dichten, dat door twaalf twaalfjarige kinderen zou worden gezongen in de tuin van Soestdijk. De kinderen kwamen uit Baarn, Soest, Soestdijk. De juffrouw van het schooltje uit de Lage Vuursche kwam met haar kinderen in een Jan Plezier naar het paleis. Ze was tien jaar jonger dan mijn vader, en blijkbaar klikte het meteen. Emma zat met het koninginnetje op het terras. Het was 31 augustus 1892. Ze zongen het lied van Meester Pluim, en daarna kregen ze allemaal een beker melk. En mijn vader werd speciaal bij Emma geroepen, omdat ze hem en meneer van Aken van de muziek een compliment wilde maken. U snapt: hij was de held van de dag! Mijn vader en moeder zaten samen op Soestdijk na te praten, en het was meteen dik aan, want op 11 september verloofden ze zich. Ja dat was wat... mijn vader moest elke avond door de bossen van Baarn naar de Lage Vuursche lopen om zijn verloofde te bezoeken en dan in het stikdonker terug. Nu was hij dat wel gewend, maar toch verdwaalde hij op een keer. Hij heeft toen een lantaarntje gekocht. Toen de burgemeester van Baarn dat hoorde zei hij: "Je verloofde moet worden overgeplaatst." En dat gebeurde ook. Mijn moeder ging in een pension in de Laanstraat wonen en ze gaf verder les in Baarn. Dat vonden ze natuurlijk niet leuk in de Lage Vuursche. Daar zaten ze zonder juf! In de lente ging ze weer terug. Totdat ze ging trouwen. Als je trouwde, kreeg je meteen ontslag. Dat was toen zo.'

In de Ferdinand Huycklaan

'Vader en moeder gingen wonen in de Ferdinand Huycklaan nummer 14. Het huis staat er nog. Ze kregen eerst twee dochters. De ene dochter overleed toen ze twee jaar was.

Daarna kwam weer een meisje, toen een jongen, en pas vijf jaar later kwam ik. Ik mocht bij vader op school. Dat vond ik heerlijk. Hij kon zo goed vertellen! Hij was in 1904 hoofd geworden van de Westerschool. Die school stond in onze laan. We hadden een heerlijk groot huis met een prachtige tuin vol vruchtbomen en bosjes. We hadden een tentje en een hangnet. Als het regende gingen we in de school spelen. In het gymlokaal. Je kon er rolschaatsen. We kerkten altijd in Eemnes. In het Dikke Torentje, de Pieterskerk. Ik mocht graag over de dijk lopen met vader. Dan stonden de mensen al klaar. Die wilden met meester Pluim naar de kerk lopen! Als we allemaal zaten, kwam Emma binnen met een hofdame. Ze ging in haar eigen kerkbank zitten. Ze had een hoedje op met een veer. Dat zat een beetje voor mijn neus te trillen.'

Goeie ouwe tijd?

'Vader wist veel over planten, dieren en bloemen. Ik ging graag met hem wandelen in het bos achter Groeneveld. Hij wees me op de hazelaar en de elsekatjes, ik moest dan het verschil zien. 's Zomers was Groeneveld bewoond, dus dan wilden we niet storen en we kwamen er niet.

We wandelden 's zondags ook vaak naar Soestdijk. Over de lange rechte laan die daar vlakbij was. Dan kregen we een glas karnemelk bij boerderij de Eult. In het bos had je de mooi geknipte berceaux, een hele tunnel van groen. En de Grote Kom.

Aan het eind van de Ferdinand Huycklaan had je een mooi uitzicht over het land. Korenvelden en groen met kleine witte huisjes in de verte. Dat leek leuk, maar er heerste armoe. Soms woonden er acht of tien kinderen met hun ouders in zo'n klein arbeidershuisje. Er was in de buurt maar één pomp voor vier gezinnen.

Ach, die vrouwtjes zouden eens moeten kunnen zien hoe goed vrouwen het nu hebben! Die moeders zwoegden. Er was een vrouw die kwam 's winters elke morgen zes kachels op school aansteken. Die mannen hadden dan geen werk; 's zomers werkten ze op het land maar tegen de winter kregen ze gewoon ontslag, omdat er geen werk meer was. En dan moesten ze maar zien hoe ze aan eten kwamen. Die kachelvrouw had wel een erelintje verdiend.. om half zeven stond ze kolen te scheppen en aanmaakhout te hakken en te versjouwen. Om vier uur na school kwam ze met een lange bezem om alles op te vegen. Soms overstroomde de Eem. Dan zat mijn vader les te geven en dan kwam er opeens een seintje. Alle boerenkinderen moesten dan gauw naar huis: 't water komt! hoorde je. Dan moesten de mangaten worden gedicht, het vee uit de wei gehaald. Iedereen hielp mee. En heel Eemnes at dan haas of konijn. Ja, die beesten renden voor het water uit. Ze vlogen... en waren doodop als ze bij ons kwamen. Ze lagen daar uitgeput je kon ze heel makkelijk vangen. Het land stond dan een tijdje blank en dat was wel goed. Het werd bevrucht met klei.

Natuurlijk zaten de kinderen van gegoede huize niet bij de boerenkinderen op school. Mijn vader ging elke zaterdag en ook na school lesgeven. Een fiets had hij toen niet, hij

moest altijd hele enden lopen. Hij gaf les aan Hettie de Beaufort, dochter van de burge-meester. Toen ze later de bekende schrijfster Henriëtte de Beaufort werd, was vader trots. Hij zei: die heb ik nog leren schrijven! Later kwam de Nieuwe Baarnsche School. Dat was de zijden zakdoekenschool, daar mochten de kinderen uit de hogere kringen wél op.'

Schrijfjasje

'Vader had heel veel boeken. Hij werkte ook wel voor een uitgeverij. Omdat die uitgever hem een keer niet betaalde, mochten wij boeken komen uitzoeken.

Boeken waren bij ons thuis heilig. Ik mocht er nooit mee aan tafel en ik mocht ze alleen met schone handen aanraken.

Vader ging altijd naar archieven. Daar zat hij dan te werken en later kwamen er hele pakken papieren bij ons thuis. Ik weet niet meer waar het allemaal is gebleven. Hij schreef ook stukjes voor meneer Bakker. Van de Baarnsche Courant. Niet voor geld, hoor. Vader was helemaal niet op geld uit.

Ik zag hem thuis nooit schrijven want hij had een kantoortje in de school. Een inktpotje had hij. Daar doopte hij zijn pen in, en als er dan een haartje aan zat veegde hij het af aan de rever van zijn jasje. Hij had geen geduld om een inktlap te pakken. Het jasje zat helemaal vol inkt. Dat was zijn schrijversjasje. Hij was wel zo wijs om het thuis weg te houden. Wij hebben thuis nooit gemerkt, dat ie het zo druk had. Elke avond na het eten ging hij met mijn moeder een wandeling maken. Er kwam ook wel eens bezoek. Ik herinner me dat meneer Alberdingk Thijm kwam, van de Waldeck Pyrmontlaan (Lodewijk van Deysse t.c.), een forse man. Ik weet niet waarom, maar ik was bang voor zijn oog. Hij zat dan een hele tijd met mijn vader te praten, zeker over boeken of zo. Hij heeft een keer opgravingen meege-maakt met een professor uit Leiden. Ze gingen de bossen in waar van alles werd gevonden. Opeen dag werd er een naaischool geopend. Daar had Emma voor gezorgd. Vader had een toespraak geschreven en die werd door de radio uitgezonden. Dat was wat! Iets heel bijzonders. Met een koptelefoon op kon ik mijn vader horen. Emma stuurde via haar parti-culier secretaris nog een brief als dank.'

Dochter Plum

'Ik werd in 1902 geboren. Toen ik pas geslaagd was voor mijn examen kwam het hoofd van de school bij mijn vader en vroeg of ik les wilde gaan geven op de Oorsprongschool, een grote witte villa op de Eemnesserweg. Na school kwam mijn moeder me halen, dan gingen we wat winkelen in de Laanstraat. Bij de Dames Lagerwei op het hoekje van de Spoorstraat hadden ze linten, fluweeltjes en naaigerei, herinner ik me. Bij Hertog kochten we de lapjes, thuis hadden we een naaister die alles voor ons maakte. En bij 'Oerlemans' de boekwinkel kwamen we graag. Toen ik 22 jaar was wilde ik trouwen. Ik weet nog, dat mijn moeder zei: "wat jammer nou van je diploma's. Je hebt er zo lang voor gestudeerd."

Het was nou eenmaal zo. Ik kreeg mijn ontslag na de bruiloft. We zijn in Bussum gaan wonen. En al gauw kwamen de kinderen.'

L. Egmond-Pluim

Afscheid van Meester Pluim

'Op een dag moest mijn vader afscheid nemen van de Westerschool. Alle kinderen hadden wat geld meegenomen. Die arme stakkers uit de witte huisjes ook! Ze hadden een leunstoel voor vader bijeen gespaard. Hij kreeg als afscheid een oorkondemap, mooi gecalligrafeerd door de heer Hornsveld.

Mijn vader werd in Baarn begraven. Ik schrok een paar jaar geleden erg, toen ik hoorde dat zijn graf zo was verwaarloosd. Ik kom nooit meer de deur uit, dus ik kon niets doen. Toen hoorde ik dat door toedoen van de Historische Kring Baerne het graf was schoongemaakt en hersteld. Ik kreeg er een foto van. Vanaf de dag dat mijn vaders boek 'Uit de geschiedenis van Baarn' werd herdrukt ben ik lid gebleven van de Historische Kring Baerne. Ik ben nu negentig jaar en de spullen die ik altijd van mijn vader heb bewaard wil ik graag geven. Ik hoop, als ik goed ben, nog eens één keer in het dorp te komen. Ik heb gehoord dat mijn geboortehuis er nog is. De school niet meer. En de Oorsprongschool is die er nog?'

Baarn, 20 juni 1993
Thera Coppens

ENKELE NADERE GEGEVENS OMTRENT DE HERBERG VAN SCHIMMEL

Naar aanleiding van mijn verhaal over het dagboek van Van Lennep in het vorige nummer van Baerne (juni '93.), waarin o.a. de overnachting ter sprake kwam van van Lennep op 14 aug. 1823 in de herberg van Schimmel te Soestdijk, was de Hr. P.J.v.d. Breemer uit Soest zo vriendelijk mij een copie te sturen van de omstreeks 1900 geschreven herinneringen van Ds. J.J. Bos aan de buitenplaats Schoonoord.

Deze buitenplaats, die later regelmatig van naam veranderde (Witsenburg, Fair Hill, villa Colenso) was gelegen aan de huidige Vredehofstraat, vanaf Baarn gezien links, tussen de Praamgracht en het Oude Grachtje.

Ds.J.J. Bos schrijft hier o.a. over:

"Tot 24 april 1861 bleef Schoonoord in het bezit van de Hr. Martinus Joan Calkoen. Toen verkocht hij de plaats aan *Gijsbertus Schimmel*, eigenaar van het daarnaast gelegen *logement De Lindeboom*, uit wiens handen zij op 3 sept. 1881 overging in het bezit van Mej. Maria Schimmel, dochter van Gijsbertus Schimmel en Antje Steenbeek. Maria Schimmel was enige jaren vroeger in het huwelijk getreden met de Hr. Anne Willem Witsen Baron Straalman.

Het huis werd afgebroken en evenzo *het daaraan grenzende logement met het daarbij behorende ovenhuis*.

Het terrein werd opgehoogd met de grond van een daarachter gegraven vijver (nog steeds aanwezig) en hierop werd een prachtig herenhuis met de naam Witsenburg gebouwd." Van Lennep logeerde dus in de herberg "De Lindeboom", die in 1881 werd afgebroken en waarvan Gijsbertus Schimmel de toenmalige eigenaar was.

NOG ENKELE AANVULLENDE HISTORISCHE GEGEVENS OMTRENT DE NAALD

In artikel 3 van de wet van 8 juli 1815 verplichtte de regering zich tot het oprichten van een gedenkteken.

Het Koninklijk Nederlands Instituut schreef een wedstrijd uit voor een passend monument. Er werden enkele randvoorwaarden aan het ontwerp gesteld:

het monument moest aan alle zijden gelijk zijn, het moest edel, eenvoudig en duurzaam zijn. De prijs bestond uit vijftig gouden dukaten.

Het genoemde instituut zou de inzendingen beoordelen. In de jury zat onder andere de bekende Amsterdamse architect Abraham van der Hart. Hij trok zich na enige tijd terug uit de jury om zelf een ontwerp te kunnen leveren.

Dit ontwerp was nagenoeg een herhaling van een eerder ontwerp, dat hij samen met twee andere architecten had ontworpen voor het ooit geplande nieuwe academiegebouw in Leiden tijdens de Franse tijd. Dit was geenszins een belemmering voor de jury om dit ontwerp te kiezen. Het motto van het gekozen gedenkteken was "Vincit Amor Patriae" (de vaderlandsliefde overwint).

Volgens Van der Hart was de obelisk een zeer geschikte vorm, aangezien die niet alleen de heldendaden van de Prins onderstreepte, maar tevens de herinnering aan de gevallen levend hield. Het bekroonde ontwerp moest overigens wel worden aangepast alvorens het kon worden uitgevoerd. Op 8 juli 1816 diende Van der Hart twee verbeterde versies in. Toen het monument in 1817 kon worden aanbesteed, ontstond er onenigheid over de plaats. In plaats van aan de Amsterdamsestraatweg kwam het monument aan het einde van de Koningslaan.

De aanneemsom bleek enorm hoog uit te vallen: f. 157000 (bijna vier keer het bedrag, dat men in gedachten had). Daarom besloot men de uitvoering te vereenvoudigen. In het najaar van 1818 begon de bouw, aanvankelijk onder leiding van Jan de Greef, later onder leiding van Zeger Heyers.

Deze architecten waren ook betrokken bij de verbouwing van paleis Soestdijk.

Het monument was op 1 april 1820 gereed. In 1820 en 1822 werd het beschilderd, maar de koning liet de beschildering verwijderen. Dit had tot gevolg, dat de obelisk, opgetrokken in Bentheimer zandsteen, zwart verweerde.

Omdat het monument werd beklad, verving men de oorspronkelijke heg in 1832 door een houten hek. Rond 1850 werd dit hek vervangen door een smeedijzeren hek, dat nog steeds aanwezig is. Het monument bestaat uit een bakstenen fundering met een rond podium van Escauzijnse hardsteen. Daarop staat een kubus van Bentheimer zandsteen, aan alle zijden voorzien van witmarmeren platen met inscripties.

De platen zijn omlijst met een slang, die in haar staart bijt: een symbool van de eeuwigheid. De obelisk zelf is ook uitgevoerd in Bentheimer zandsteen en is voorzien van vergulde lauwerkransen, sterren en het jaartal MDCCCXV.

In 1831 plaatste men er twee kanonnen bij, buit-gemaakt tijdens de Tiendaagse Veldtocht tegen de Belgen. Later, toen deze kanonnen in slechte staat verkeerden, werden ze vervangen door twee vijftieng-ponders uit 1873.

Omdat de affuiten vergaan waren, maakten deze op hun beurt in 1985 plaats voor twee stukken geschut uit de Tweede Wereldoorlog.

Verdwenen kanonnen

In de jaren '80 waren de kanonnen uit 1873 plotseling "verdwenen". Er zou een restauratie plaatsvinden, maar waar en door wie wist niemand te vertellen. Noch de Gemeente Baarn — de naald is een Rijksmonument — noch Rijksmonumentenzorg kon ons hieromtrent informeren. Boze Baarnse tongen fluisterden reeds, dat de restauratie was mislukt en dat de stukken geschut op de schroothoop waren beland. Maar niets bleek minder waar!

Het lukte ons uiteindelijk na veel speurwerk en na het doorlopen van de militaire hiërarchie niet alleen aan de weet te komen, waar de kanonnen uit 1873 zich bevinden, maar zelfs ook om de verblijfsplaats van het geschut uit 1831 te achterhalen.

Van de kanonnen uit 1831, bevindt er zich één in het Legermuseum te Delft en één in het Artilleriemuseum in 't Harde. Van de twee kanonnen uit 1873, ging er één naar het Artilleriemuseum in 't Harde en één naar de Historische verzameling Luchtdoelartillerie te Ede. Wie wil kan ze daar bezoeken.

Over de plaatsing van de stukken uit de Tweede Wereldoorlog kan men van mening verschillen. Men kan het een anachronisme vinden, maar daarbij moet men wel bedenken, dat ditzelfde geldt voor de kanonnen uit 1831 en 1873.

In militaire kringen noemt men de plaatsing hiervan een eerbetoon aan Prins Bernhard voor zijn verdienste tijdens de Tweede Wereldoorlog. En per slot van rekening mag men een gegeven kanon niet in de loop kijken!

J. Kruidenier.

Geraadpleegd:

T. Pluim. Uit de geschiedenis van Baarn.

J.v. Lennep. Nederland In Den Goeden Ouden Tijd.

C.A.v. Swigchem. Abraham van der Hart. 1747-1820. (diss.1965).

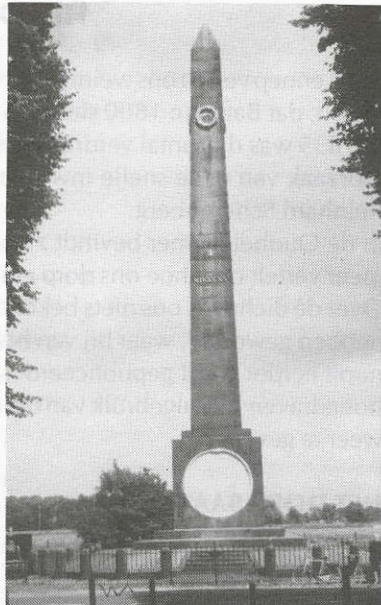

foto: De Naald, Soestdijk

HET DORP BAARN IN 1835

Van Lennep vertelt ons weinig over het uiterlijk van ons dorp in zijn dagboek van 1823. We weten, dat Baarn in 1800 slechts 560 inwoners telde.

In 1835 was dit aantal verdrievoudigd en waren het er 1529.

Oorzaak van deze snelle inwonerstoename was de vestiging van de tapijtfabriek door Reinhard Scherenberg.

In de Oudheidkamer bevindt zich een gedicht uit 1835 van T.J.Kerkhoven, dat ons iets meer vertelt over hoe ons dorp er in die tijd uitzag.

Over de dichter is ons niets bekend. Alleen blijkt uit het gedicht, dat hij op de Brink moet hebben gewoond, waar hij van het toen nog ruime uitzicht genoot. Het gedicht, dat nog nooit eerder werd gepubliceerd is geen letterkundig meesterwerk en heeft het typische hoogdravende taalgebruik van die tijd. Toch menen we er goed aan te doen het hieronder weer te geven.

HET DORP BAARN

Daar, waar de vreedzame Eem zich kabbelend voorwaarts spoedt,

En kronkelende tracht een uitweg op te sporen

Wordt, vóór zij stort in zee, een vriendlijk dorp ontmoet,
dat reeds als vergezicht, onze ogen kan bekoren.

Niet ver van 't volkrijk Soest, welks hoge torentans,

Met die van Amersfoort, ten hemel schijnt te reiken,

Doet even als een bloem naast honderdjarige eiken,

Het dorpje, dat ik roem, zich voor in al zijn glans.

Bevallig, nedrig Baarn! uw schoon, dat mij ontgloeit,

Houdt mij, ver van de stad, in geestdrift opgetogen.

Ik zie, hoe boom en bloem daar welig groeit en bloeit,

En dáár voel ik eerst recht mijn levensheil verhogen.

Geen woelig koopbedrijf vult u de voorraadschuur;

Doch schoon de handel nooit uw noeste vlijt belone,

Beroemt gij u dan niet op *Ceres* en *Pomone*? (1)

Bij haar vergeet men licht *Neptunus* en *Mercurus*. (2)

Ik ga uw velden langs, 't is drukte en werkzaamheid,

Al wat mijn oog aanschouwt, al wat mijn oor kan horen.

Ik zie het schoonst verbond van ijver met beleid,

Opdat het minste niet ga voor de mens verloren.

't Is waar, het woest gejuich wordt niet door mij verstaan

Van, na volbrachte reis, verrukte schepelingen;
Maar 'k hoor de landjeugd, blij een vrolijk oogstlied zingen,
Wanneer ze aan schoven bindt het afgemaaide graan.

Zou ik van 't heerlijke bos, door elk, die 't kent, bemind,
Dat elk bewondrend roemt, niet in mijn lied gewagen?
't Is dáár, dat ons gemoed de rust der ziel hervindt;
Dáár worden wij gesterkt des levens last te dragen.
'k Zie de eik, die, trots d'orkaan, toch van geen wank'len weet.
En sla het oog op hem in ramp en tegenspoeden,
Steeds heft zijn kruin zich op, hoe ook de stormen woeden.
Hij strek ten voorbeeld u, o sterveling! in 't leed.

Gaan wij uw lanen door, zo dicht begroeid en ruim;
Nu regt dan als een boog; nu pijn-, dan beukenbomen;
Dan wordt de mens weer mens; dan zwijgt de kwade luim,
En nieuwe levenskracht zal ons door de adren stromen.
Ik voel er mij geboeid aan *Filomeles* lied; (3)
Zij zingt een minnezang vol Goddelijke akkoorden.
Hoe onbegrijpelijk arm, o taal! zijn niet uw woorden!
Die zang verrukt mij wel, maar ik beschrijf hem niet.

't Is of op *Zeerust* mij de *gindse heuvel* wenkt! (4) (5)
Hoe kan daar 't vergezicht mijn oog en hart verblijden!
Verheffend is 't genot, dat mij dit schouwspel schenkt;
Welk stedeling, die 't niet de landman zou benijden?
mijn oog schouwt om zich heen..... hoe lachend en hoe groots!
De straatweg aan mijn voet treft mij door blij gewemel; (6)
't Is alles leven..... neen, ik denk ook aan de Hemel,
bij 't zien op 't *kerkhof* ginds, dat stil verblijf des doods. (7)

'k Ga verder, aangespoord door 't lieflijk zomerweer;
'k Wil aanschouwen, hoe natuur door mengling weet te treffen;
'k Stijg op die hoogte ginds, zet mij daar zorgloos neer,
En 't schoonst Panorama kan mij hart verheffen.
Door *vijf paar lanen* spreidt het oord zijn pracht ten toon; (8)
'k Zie Utrechts Dom zich ginds de weg ten hemel banen,
En heerlijk is 't gezicht door elk dier vijf paar lanen;
Vol geestdrift roep ik uit: "Wat is deze omstreek schoon!"

Of als ik aan uw dijk, bij 't kabbelen van de vliet,
O, hartbetovrend dorp! mijn blik op u laat dalen,
En in 't West de zon zie zinken in 't verschiet,
Staar ik op 't schoonst tafreel, omhuld met gouden stralen,
Uw spitse torentop versiert het groots geheel.
'k Zie hier het vreedzaam vee op welig akkers weiden;
Daar door het prachtig bos zich heerlijk onderscheiden;
En de avondtint rust zacht op 't Goddelijk schoon geheel.

Voor 't Hollands hart schiet gij hier ook te kort, o taal!
Ginds rijst een erenaald op, gewijd aan Neêrlands helden,
Die eens bij Waterloo, bekroond door zegepraal,
Het lieve Vaderland in eer en rang herstelden.
Des Konings zoon aan 't vertrapte 't vreemd geweld;
De zege was mijn deel, schoon door zijn bloed verkregen.
Zijn dapper kriegsbeleid werd ons een bron van zegen;
Zijn roem wordt dus door die zuil aan 't nageslacht vermeld.

Ook haar, wie 't ginds paleis strekt tot een landverblijf;
Ook *Neêrlands Kroonprinses* breng ik oprecht mijn hulde. (9)
'k Roem haar, die 't weldoen maakt tot dagelijks tijdverdrijf;
Wee mij, zo vleierij mij ooit het hart vervulde!
Maar neen geen woordenpraal zet deugden luister bij;
Door oud en jong wordt zij erkentelijk geprezen,
Zij heeft geen armoede ooit hooghartig afgewezen.
O, dat zij jaren nog 't sieraad van Neêrland zij!

Het doffe klokgebrom roept mij terug te gaan;
Langs 't graan- en boekweitveld zal ik weer dorpswaarts treden,
En in en om het dorp lacht mij de schepping aan,
Hoe menig luthof maakt deze landstreek tot een Eden!
'k Staar op de donk're *Brink*, die mij zo dierbaar is;
'k Zie uit *mijn woning daar* de landjeugd zich vermaken; (10)
'k Mag na volbrachte taak er 't zoet van 't leven smaken;
Mijn lieve gade en kroost versieren daar mijn dis.

'k Leg de kaart mij voor van 't lieve Vaderland;
'k Zie het Gelders oord, dat zich door schoon te onderscheiden.
'k Zie Zeeland, ruim bedeed door Ceres hand;
'k Laat door verbeelding mij langs de IJselboorden leiden;

Ik staar op Holland als de hechtste steun van 't Rijk;
Geen Vaderlands gewest, dat mij niet kan bekoren;
Maar 'k weet nogtans geen dorpje in Neerland op te sporen,
Dat aan het vriendelijk Baarn in schoonheid staat gelijk.

Theod. Joh. Kerkhoven

- 1) Ceres en Pomona zijn de godinnen van akkerbouw en fruitteelt.
- 2) Neptunus en Mercurius, de goden van de zee en de handel.
- 3) Filomele is de nachtegaal.
- 4) Zeerust stond op de plaats van het huidige Rusthoek en werd in 1905 afgebroken.
- 5) Met "de gindse heuvel" kan óf de Hoge Eng tegenover Rusthoek, waar nu de villa Benthuis ligt, óf mogelijk ook het hoogt van het Maarschalkerbos bedoeld zijn. Van beide moet een schitterend uitzicht te genieten zijn geweest.
- 6) De "straatweg aan mijn voet", dit zal de in 1828 aangelegde straatweg van de Brink naar Groeneveld zijn geweest, die destijds de "Nieuwe Groeneveldse laan" heette, om later in tweeën gesplitst als Eemnesserweg en van Heemstralaan bekendheid te krijgen. De laan werd aangelegd door Jhr. Mr. Huydecoper van Maarseveen, bewoner van Groeneveld.
- 7) Kerkhof op de hoek van de huidige Acacialaan en de Eemnesserweg.
- 8) Niet onmogelijk, dat de dichter-wandelaar bij het Maarschalksbos de hoogte beklom, waar zich, op wat nu de kruising is van Wittelaan, Nassaulaan en Molenweg, het hoogste punt van Baarn bevond.
- 9) Prinses Anna Paulowna.
- 10) Het is niet bekend waar de dichter op de Brink woonde.

*Het dorp Baarn Gewassen Oostindische inkt door N. Nicart
Uit de Atlas van Jhr. J.F.L. Coenen van 's Gravesloot (1817-1885)*

GROENEVELD. HERINNERINGEN AAN EEN LANDHUIS IN BAARN

1946 - 1966

Onder deze titel verscheen dit voorjaar het boek, geproduceerd door de Hermen Molen-dijk Stichting in de boekhandel.

Aanleiding voor de uitgave was een tentoonstelling, die in kasteel Groeneveld te zien was. Het bevat na een inleiding van Ernst van Raay bijdragen van Opland, Cees Nooteboom, Ewald Vanvugt, Jan Vrijman en Boeli van Leeuwen, die op eigen wijze vertellen over hun kennismaking met Groeneveld en met de bewoners ervan, de familie Colson.

Eigenlijk had de titel misschien beter "Herinneringen aan een Baarnse Mecenas" kunnen luiden, omdat de bundel in de eerste plaats een ode is geworden aan de Amsterdamse foto-graaf Joop Colson.

Door de grote betrokkenheid van de schrijvers en de talrijke anekdotes, heeft men na het lezen van dit boek het aangename gevoel Colson persoonlijk gekend te hebben.

Joop Colson was bruidsfotograaf in Amsterdam, maar ook maakte hij en zijn medewerkers foto's bij de rondvaartboten en in Artis. Zijn bedrijf bloeide en hij verdiende veel geld.

In 1946 huurde hij van Staatsbosbeheer Groeneveld, waarin zijn moeder tevens haar Amsterdamse kindertehuis kon onderbrengen, dat door de grote toeloop van oorlogs-wezen uit zijn onderkomen was gegroeid.

Colson was een bohémien met een warme belangstelling voor kunst en kunstenaars. Hij was een Mecenas, die armlastige schrijvers en schilders naar het kasteel haalde, waar ze soms weken of maanden verbleven en vaak door hem financieel onderhouden werden. 's Morgens reed hij kettingrokend in zijn Deux Chevaux naar Amsterdam, om 's avonds vaak terug te keren met nieuwe gasten, die hij ontmoet had op de Amsterdamse kunstenaarssociëteit De Kring.

In het weekend kwamen ze bij tientallen: acteurs, musici, schrijvers, schilders, haring-mannen en orgeldraaiers en dikwijls namen ze hun hele familie mee.

Onder de bezoekers bevonden zich bekende namen. Te veel om allemaal op te noemen. Een foto op pag. 13, gemaakt door Eddy Posthuma de Boer is wat dat betreft een leuk zoek-plaatje. We zien Colson op het bordes omringd door Jan-Hein Donner, Ed van der Elsen, Joop van Tijn, Simon Vinkenoog en heel veel anderen.

Ali van Ingen

Aan mevrouw Colson, Ali van Ingen, wordt minder aandacht besteed. Ze wordt beschreven als een sociaalvoelende lerares, afkomstig uit een socialistisch milieu, die een bescheiden indruk maakte. Naast de zeer aanwezige Joop Colson en de kolossale meubels viel ze nauwelijks op. Toch moet ze een heel bijzondere vrouw geweest zijn, die bereid was op de vreemdste momenten enorme maaltijden klaar te maken en logeervertrekken in te richten voor haar dikwijls onaangekondigde gasten.

Drank en voedsel moesten in grote hoeveelheden door haar worden ingekocht en het schoonhouden van het kasteel moet een haast onmenselijke taak geweest zijn.

Naast al deze huishoudelijke beslommingen, waren er dikwijls nog de financiële problemen, want al verdiende Colson veel geld, rijk was hij niet. Soms was ze zelfs genoodzaakt de vaste bewoners van het kasteel tien gulden voorschot te vragen op hun huur voor de volgende maand.

Interieur

Hoewel het boek door de humoristische en persoonlijke verteltrant voor iedere lezer bijzonder aantrekkelijk is, heeft het de kenner van kasteel Groeneveld nog een extra dimensie te bieden. Tussen de regels door komt men iets te weten over het gebruik en de inrichting van de diverse ruimtes.

Het hele kasteel was volgepropt met pompeuze meubels en kitscherige voorwerpen, die Colson op veilingen en op het Waterlooplein kocht.

Er stonden wel tien wasmachines en vier vleugels, waarvan er maar één te bespelen was. Boeken werden per meter gekocht en ongesorteerd in de kasten gezet; Dik Trom naast de volledige werken van Kant.

Op een foto van Colsons wapenzaal, thans Mamuchet-zaal, hangen de degens, dolken en zwaarden. Ze zitten vastgeprikt en gespijkerd op de wand, waaronder later de prachtige muurschilderingen te voorschijn zouden komen.

Dezelfde zaal was in 1961 gedurende meer dan een maand het atelier van Karel Appel, toen Jan Vrijman er zijn film "De werkelijkheid van Karel Appel" opnam. De ruimte werd voor deze gelegenheid volledig zwart geschilderd en Appel vervaardigde er verschillende doeken.

Inspiratie voor één van deze schilderijen met de merkwaardige titel "Door een daad aan het daglicht getreden om zijn schoonheid te tonen" vond Appel in de Baarnse moordzaak, die in deze periode veel beroering verwekte.

De muziekzaal herbergde eens de buste van Jacob van Lennep, omdat Colson ten onrechte aannam dat Ferdinand Huyck in deze zaal werd geschreven.

De leden van de Baarnse Muziekring hebben, terwijl ze er met gespitste oortjes genieten van de klassieke klanken, waarschijnlijk geen benul van dat dezelfde ruimte eens als apenkooi diende.

Colsons aap deed er zijn behoeften, trok er de elektrische leidingen uit het plafond en de snaren uit de vleugel.

Romantiek

De medewerkers aan deze bundel, die vaak in hun jeugd onder armelijke omstandigheden voor het eerst kennismaakten met het in hun ogen sprookjesachtige Groeneveld, hebben waarschijnlijk iets te romantische herinneringen aan het toenmalige kasteel bewaard.

De werkelijkheid was volgens enkele vaste bewoners niet altijd zo romantisch. Het tochtte overal, was er 's winters altijd koud en bij hevige vorst bevroor steevast de waterleiding, waardoor er later afschuwelijke lekkages plaatsvonden. Er vonden regelmatig grote feesten plaats, waarbij de alcohol rijkelijk vloeide en de geluidsterkte tot abnormale hoogte steeg.

Omdat Colson geen sloten op de deuren toestond, was er nogal eens sprake van ongenood bezoek, dat slechts met de grootste moeite te bewegen was de kamer te verlaten.

Het boek "Groeneveld. Herinneringen aan een landhuis in Baarn" verdient gelezen te worden, al was het alleen maar om het ontroerende verhaal "De blauwe aap" van Boeli van Leeuwen over de laatste levensweken van Joop Colson.

Bij historisch geïnteresseerde Baarnaars hoort het te staan op de boekenplank naast de boeken van Pluim, Coppens en Hooyer, omdat het een nieuw stukje van de legpuzzel is, die Baarnse geschiedenis heet.

J.Kruidenier

Groeneveld. Herinneringen aan een landhuis in Baarn.

1946-1966.

ISBN 90-74690-01-7.

ONTMOETINGEN IN HET CATHARIJNECONVENT MET TWEE 'KERCKENDIENAEREN TOT BAEREN ENDE TER EEM'

Het is een bijzondere gewaarwording als je historische verhalen leest op de plaats waar ze gebeurd zijn. Ze gaan dan extra leven. Geschiedkundig onderzoek wordt dan heel spannend. Dat is mij overkomen, toen ik onlangs in de bibliotheek van het Utrechtse museum *Het Catharijneconvent* de boeken mocht raadplegen over de gereformeerde synoden van het begin van de 17e eeuw. Daarin las ik over de wederwaardigheden van de twee eerste predikanten van Baarn.

Nadat de kerk op de Brink van Baarn in de Kerstnacht van 1580 overging naar de Reformatie was de verdreven katholieke pastoor Hendrikse opgevolgd door de Calvinistische predikant *Cornelius van Dungen*, die later contraremonstrant werd. Deze eerste protestantse voorganger werd in 1608 opgevolgd door *Assuerus Joannis*, een remonstrant die, tengevolge van de besluiten van de Synode van Dordrecht, na elf jaar ontslagen werd. Beiden hebben indertijd achtereenvolgens in het Catharijneconvent aan kerkvergaderingen deelgenomen. En als je daar aan het werk bent, is het net of je ze weer tegenkomt. De geschiedenis van deze twee figuren die aan het begin staan van de Reformatie in Baarn is niet onbekend, maar hun wederwaardigheden komen in een nieuw licht te staan door lezing van de *Acta der Provinciale en Particulier Synoden*, die in 1897 in Groningen zijn verschenen. Van deze serie boeken is het deel dat op Utrecht betrekking heeft gebaseerd op twee handschriften uit het Utrechtse Rijksarchief. Het eerste werk in perkamente omslag bevat op losse foliobladen het verslag van de gereformeerde Utrechtse provinciale synode van 1606. Het tweede werk, een foliodeel in hoornen band, is getiteld: "*Acta sinodalia tsedert den jare 1612 tot den jare 1630 inclus*". Beide handschriften zijn dus in 1897 in druk uitgegeven. Op die *Acta* werd ik attent gemaakt door een artikel dat in 1988 verscheen in *Catharijnebrief*, een uitgave van het museum Het Catharijneconvent. De synodeverslagen in deze *Acta* heb ik dus kunnen raadplegen in de bibliotheek van het Catharijneconvent.

De synode in de refter

Een zaal van het Utrechtse museum Het Catharijneconvent, waar de middeleeuwse beeldhouwkunst en schilderkunst getoond worden heet nog steeds: de refter. Daar was namelijk de eetzaal toen het gebouw nog een klooster van de Johannieten, of Ridders van Sint Jan was. In 1606 — Utrecht was inmiddels overgegaan naar de Reformatie — werd in die voormalige refter de eerste synode van het gewest Utrecht gehouden. De stad en de provincie zijn dan sinds zesentwintig jaar formeel gereformeerd. In 1580 kwam de omwenteling, maar het zou nog geruime tijd duren voor de nieuwe religie zich werkelijk had gevestigd. In sommige plaatsen, als bijvoorbeeld in Baarn, was de aanhang nog niet groot. Dat blijkt uit de getuigenis van de Baarnse afgevaardigde op deze synode, *Cornelius van Dungen*,

de eerste predikant van onze gereformeerde gemeente.

Van Dungen, "*Kerkendienaer tot Baeren ende ter Eem*" was een van de 37 gedelegeerden die verslag deden op deze synode "der kercken des stifts Utrecht". Naast de vijf steden van de provincie, Utrecht, Amersfoort, Rhenen, Wijk bij Duurstede en Montfoort, waren 32 dorpen vertegenwoordigd.

De vergadering begon op 8 juli 1606 om negen uur 's morgens "in den convente van St. Catharijne in den grooten refectoor". Tot voorzitter van de vergadering werd gekozen de Haagse predikant *Johannes Uyttenbogaert*, die speciaal voor deze bijeenkomst was uitgenodigd en die de geschiedenis zou ingaan als de stichter van de Remonstrantse Broederschap. Op deze belangrijk historische figuur zal ik nog nader ingaan, maar eerst mag vermeld worden dat Uyttenbogaert bij de leiding van deze synode werd bijgestaan door de scriba, of secretaris, Everhardus Bootius, een predikant uit de stad Utrecht. In de uitnodiging tot deze "vergadering" was reeds de wens uitgesproken "dat een jegelick vrijelick soude spreken ende sonder eenich omsien vrijmoedichlick aendienende wten, tgene hij in sijn conscientie voor God soude achten noodlich tot welstandt der kercken deser provincie".

Geen avondmaal

Bij de aanvang van de vergadering kondigde de praeses aan "dat men eerst elcke kerck ende dienaer hooft voor hooft soude afvragen wat den stand ware van sijne kercke".

Daarbij werd eerst het woord gegeven aan de "bedienaers des godliken woorts" van de vijf steden en vervolgens aan die van de dorpen. De ochtendbijeenkomst werd afgesloten "met danksegginge tot Godt" en de vergadering werd 's middags om drie uur hervat. Na de predikanten van Soest en Emmenes binnen- en buitendijcks was de beurt aan die van Baeren en ter Eem (Embrugge). Onze kerkendienaer Cornelius van Dungen meldt dan dat hij in Ter Eem een "cleijn gehoor" heeft en in Baarn wat meer: veertig tot vijftig kerkgangers. (Dat zou betekenen nog tiende van het aantal inwoners.) De predikant heeft nog geen psalmen kunnen laten zingen, want de schoolmeester staat onder druk van de dorpsbewoners dat hij het niet moet wagen die psalmen te helpen instuderen.

Vervolgens bekent ds. Van Dungen "dat hij tavondmael noch niet en hebbe bedient, doordien hij maer één communicant en heeft". Hij heeft nog wel enige andere kandidaten voor het avondmaal, maar dat zijn mensen die herhaaldelijk dronken zijn, en die hij dus niet kan toelaten. Inzake de doop merkt de predikant op "dat het redelyk toegaet ende eenige kinders hem ten doope gebrocht worden in de kercke", maar tegelijk klaagt hij erover dat hij hinder ondervindt van drie katholieke priesters. Hij zegt "dat de heer Jacob te Emmenes mede vele daer doopt: dat oock heer Elbert Proot te Baeren woonende hem affbreuck doet ende de lieden soeckt van de kercke aff te trekken", en tenslotte dat heer Jan van Amersfoort vaak bij een stervende wordt geroepen en dat hij alleen wil komen als men hem belooft nooit meer naar de gereformeerde kerk te gaan.

Tot slot beklagt ds Van Dungen zich nog eens over de schoolmeester die niet met hem

durft samen te werken tot stichting van de gemeente, omdat de man "vant gerechte onderhouden word" (zijn traktement van het dorpsbestuur krijgt) en niet in moeilijkheden wil komen met zijn superieuren, die kennelijk voor een deel nog rooms zijn. Hiermee eindigt het verslag van de predikant van Baarn in de gereformeerde Utrechtse provinciale synode van 1606. Waar Van Dungen in zijn verslag spreekt van "de heer Elbert Proot te Baeren" gaat het om de "gewesene paep", de verjaagde pastoor, van Eembrugge.

Zijn kerk, waar intussen ds Van Dungen preekte, stond aan de westzijde van de Eem, ongeveer op de plaats waar nu de wegebouwer zijn bedrijf heeft. (De oorspronkelijk middeleeuwse Sint Janskerk van Ter Eem, of Eembrugge, was in 1527 door de Geldersen onder Maarten van Rossum verwoest en vervolgens geheel afgebroken).

In een remonstrantie, of bezwaarschrift, aan de Staten van Utrecht naar aanleiding van de synode van 1606 wordt gezinspeeld op nog actieve katholieke priesters als Elbert Proot, heer Jacob en heer Jan, waar misprijzend wordt gesproken van "verscheyden papen of mispriesteren, van dewelcke eenige noch den opentlycken dienst als pastooren betreedden, eenige van buyten innecomen ende door het land loopen, eenige in de steden ende dorpen deser provincie wonende de dorpen doorcruypen".

In Jutphaas ontslagen

Hoe is het verder gegaan met Cornelius van Dungen, de geboren Baarnaar die in de Baarnse kerk op de Brink de eerste predikant werd, en die blijkbaar in zijn gemeente veel problemen had?

Van Dungen is omstreeks 1608 overgeplaatst naar Jutphaas, waar hij vervolgens werd ontslagen "niet uit oorsake van zijn gevoelen in eenigh point der leere" (niet om leerstellige redenen) "maar van wegen eenige mishandeling by hem ettelijcke reysen gepleecht, streckende tot schueringe, tweedracht ende meuterij". Vermeld wordt niet wat het wangedrag van Van Dungen, dat tot verdeeldheid leidde, dan wel inhield. Wellicht sloeg die veroordeling op het verzet van Van Dungen tegen de nieuwe kerkorde die het staatsgezag erkende in alle kerkelijke zaken. Hij was in conflict gekomen met de Heren Staten die Remonstrants gezind waren. Hij wilde opkomen voor de vrijheid en zelfstandigheid van de gereformeerde kerk. Van Dungen werd in 1612 predikant in Zaandam, dus buiten het rechtsgebied van de Staten van Utrecht. In 1617 nam hij het beroep aan van de kerk van Arnhem en in 1619 is hij tenslotte in een vergadering van Contraremonstranten vertegenwoordiger van de Kerk van Utrecht en wordt hij zelfs gekozen tot scriba van deze synode. En dat betekende voor hem een eerherstel.

Johannes Uytenbogaert

Van Dungen werd eerder geconfronteerd met Johannes Uytenbogaert, de praeses van de Utrechtse synode van 1606. Deze predikant is in de kerkgeschiedenis en kunstgeschie-

denis van Nederland een vermaarde figuur geworden. Rembrandt heeft een ets en een schilderij van hem gemaakt, en dat schilderij van 1633 is begin 1993 door het Rijksmuseum verworven en inmiddels schoongemaakt, zodat wij dit portret nu in volle glorie kunnen bewonderen. (In het Rijksmuseum hangt overigens ook nog een ander portret van Uytenbogaert door Jacob Backer). Uytenbogaert was aanvankelijk hofpredikant van Prins Maurits en leermeester van diens jongere broer Frederik Hendrik. Maar Uytenbogaert volgde de leer van de Leidse theoloog Arminius, een rekkelijke geloofsofpvatting tegenover de preciese leer van Gomarus met name ten aanzien van de predestinatie, of goddelijke voorbeschikking.

Uytenbogaert werd de leider der remonstranten en hij moest vluchten toen Maurits de zijde der contraremonstranten koos. Toen Frederik Hendrik stadhouder was geworden, mocht Uytenbogaert tenslotte naar Den Haag terugkeren.

Als je nu in het Utrechtse Catharijneconvent door de zaal met de middeleeuwse houten beelden loopt, de voormalige refter, kom je daar als het ware onze Baarnse predikant Van Dungen en diens tegenspeler praeses Uytenbogaert tegen, die hier in 1606 in de Utrechtse synode bijeen waren.

In diezelfde zaal "de groote refectoor van den convente van St.Catharina" werd vervolgens in 1612 op donderdag 27 augustus 's morgens om acht uur weer een synode "ofte kerckelijke bijeencomste" geopend, waarbij opnieuw aanwezig is "de eerwaardige godtzalige ende welgeleerde Johannes Uytenbogaert, nu kerckendienaar in sGravenhage", die in deze synode geen praeses maar assessor wordt. De kerk van Baren en ter Eem, dus Baarn en Eembrugge, is nu vertegenwoordigd door *Assuerus Joannis*, die in 1608 Cornelius van Dungen als "predicant" was opgevolgd. Deze nieuwe predikant had, op kosten van de Heren Staten van Utrecht, zijn theologische opleiding gekregen aan de Academie van Franeker, en Baarn werd zijn eerste standplaats.

Op deze synode wordt geklaagd, dat de reformatie in de steden van de provincie en vooral "ten platten lande" schade lijdt door activiteiten van "papen (seculiere roomse priesters) ende Jesuiten", en geëist wordt dat de schouten in de dorpen daar tegen optreden. (Veel later, in 1690, zal inderdaad de schout van Baarn een pater Franciscaan arresteren en gevangen zetten die uit Brabant naar Soestdijk was gekomen).

*Johannes Uytenbogaert (1557-1644)
Hofpredikant van Prins Maurits,
voorzitter van de Utrechtse Provinciale Synode van 1606 en
later stichter van de Remonstrantse Broederschap.*

In 1618 twee synoden

We komen nu in het jaar 1618, wanneer er twee synodevergaderingen worden gehouden, die beide op 12 oktober beginnen. De eerste is in het "capittelhuijs ten Dom" van diegenen "die bij d'oude Gereformeerde kercke gebleven sijn", dat wil zeggen van de contraremonstranten.

De tweede synodale vergadering is weer in de ons bekende zaal van het Catharijneconvent. Op deze bijeenkomst was Baren ende ter Eem vertegenwoordigd door Assuerus Joannis. Hier waren de "Remonstransgesinde predicanten" bijeen. Er werd gesproken over de verschillen van opvatting met de contraremonstranten.

Vervolgens is er van 10 augustus tot 1 september 1619 in het kapittelhuis van de Dom een synode van contraremonstranten, waar de vroegere predikant van Baarn Cornelius van Dungen, die zich nu verlatijnt Dunganus laat noemen, als predikant van Utrecht aanwezig is. De opvolger van Van Dungen in Baarn Assuerus Joannis staat niet op de lijst van deelnemende predikanten, maar hij is wel ter verantwoording geroepen vanwege zijn remonstrantse gezindheid. Hij wordt "afgeset van synen kerckendienst tot Baarn ende ter Eem", waar hij elf jaar heeft gestaan, maar vanwege "syn stichtelyck leven" krijgt hij nog zes maanden zijn volledig tractement. Men geeft hem ook bedentijd.

Maar in de synodevergadering van begin september 1620 wordt een brief van Assuerus Joannis voorgelezen, waarin hij "persisteert by syne vorige weygeringe de decreten van de nationale synode te ondertekenen. Hij handhaaft zijn bezwaren tegen "de praecise ende absolute praedestinatie" van de contraremonstranten. Hij is het dus niet eens met de zeer strenge en radicale bijbeluitleg inzake de goddelijke voorbeschikking.

Over Assuerus Joannis wordt in deze synodevergadering tenslotte nog opgemerkt, dat hij door zijn tegenwoordig verblijf in Eembrugge de kerk aldaar "merckelyck nadeel ende afbreuck" zou kunnen doen. Zo is deze tweede Baarnse predikant, op wiens persoonlijk leven niets aan te merken viel, om leerstellige redenen tenslotte buiten de kerk gezet.

H. Bronkhorst.

Literatuur:

Acta der Provinciale en particuliere synoden gehouden in de Noordelijke Nederlanden gedurende de jaren 1572-1620. Verzameld en uitgegeven door Dr.J. Reitsma en Dr S.D. van Veen. Groningen, 1877.
Kerkblad van de Hervormde Gemeente te Baarn. Jaargangen van 1959 en 1960. Serie artikelen Baarns Kerkelijk Verleden door J.K. van Loon.

Dr. Otto de Jong: *Nederlandse kerkgeschiedenis*, Nijkerk, 1972.

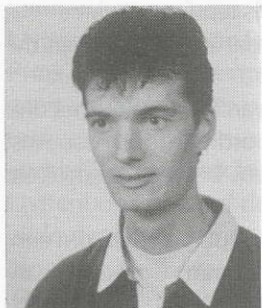
Catharijnebrief van 22 juli 1988.

Prof. dr. L. Knappert en E.W. Moes: *Geschiedenis der Nederlandse Hervormde Kerk gedurende de 16e en 17e eeuw.* Amsterdam, 1911.

Prof. dr. G.J. Hoederdaal en drs. P.M.Luca: *Staat in de vrijheid. De geschiedenis van de remonstranten.* De Walburg Pers.

T.Pluim: *Uit de geschiedenis van Baarn.* Baarn, 1932.

ONDERZOEK IN DE BAARNSE ARCHIEVEN

J.F. van Rooijen

Archieven herbergen een schat aan gegevens over het leven van onze voorouders. Zij zijn daarom van groot belang voor de geschiedschrijving. Bijna al onze kennis over het verleden is gebaseerd op archiefbescheiden.

De Archiefwet maakt het voor iedereen mogelijk om gratis de archiefstukken te raadplegen, die naar een archiefplaats zijn overgebracht. Bovendien moet de overheid haar archieven in goede en geordende staat bewaren, zodat het doen van historisch onderzoek in de archieven ook daadwerkelijk mogelijk is.

De gemeente Baarn beheert onder meer de archieven van de gerechten Baarn, Eembrugge en De Vuursche en de latere gemeenten Baarn en De Vuursche, die in 1857 werden samengevoegd.

Voorts heeft de gemeente nog archieven onder haar beheer van tal van commissies en besturen, die belast waren met onder meer taken op het gebied van de armenzorg, onderwijs, woningbouw en wegbeheer in Baarn. In principe staan al deze archieven (tot 1930) ons ten dienste bij de geschiedschrijving van onze woonomgeving.

Degenen die in het gemeentehuis van Baarn archiefonderzoek hebben gedaan, weten dat het met de toegankelijkheid van de archieven slecht gesteld staat. Gelukkig besloot het gemeentebestuur hierin verandering te brengen. Sinds 1 mei 1993 heeft de gemeente Baarn samen met de gemeente Leusden een medewerker oud-archief in dienst. Zijn naam is J.F. van Rooijen. Hij heeft een enorme klus, de inventarisatie van het oud-archief, ter hand genomen. Het archief dat als eerste geïnventariseerd wordt, is dat van het gerecht Baarn (ca. 1620-1813).

De maandag en de dinsdag zijn de vaste dagen, waarop de archiefmedewerker voor de gemeente Baarn werkt. Na telefonische afspraak kunnen op deze dagen archieven geraadpleegd worden. In verband met de verbouwing van het gemeentehuis moet hiervoor wel naar de Gemeentelijke Archiefdienst van Amersfoort gereisd worden, alwaar de Baarnse archieven van voor 1908 tijdelijk zijn ondergebracht. Tot de grote terug-verhuizing in de zomer van 1994 is de archiefmedewerker op genoemde dagen bereikbaar bij de Gemeentelijke Archiefdienst Amersfoort, Postbus 1215, 3800 BE Amersfoort, Stadhuisplein 6, tel. 033-695017/694495.

Hoewel de gemeentearchivaris van Amersfoort formeel tevens gemeentearchivaris van Baarn is, dient u zich voor alle vragen en zaken op het gebied van de Baarnse archieven te wenden tot ondergetekende. U bent van harte welkom.

J.F. van Rooijen

NIEUWE HUISVESTING HISTORISCHE KRING

De nieuwe huisvesting van de Historische Kring Baerne nadert zijn voltooiing. Vanaf de verhuizing in maart tot aan de dag van vandaag, steken leden van de diverse werkgroepen veel tijd en energie in het aankleden van het nieuwe onderkomen in de kelder van de openbare bibliotheek. Er wordt geschilderd, verbouwd en verbeteringen aangebracht, zoals een alarminstallatie, een eigen sanitaire voorziening en een bescheiden keukentje. Qua ruimte gaat de Kring er belangrijk op vooruit. De benutbare oppervlakte is ongeveer drie-maal zo groot als de voormalige huisvesting in de kelder van het gemeentehuis. Binnen de ruimte zijn verschillende kamers afgeschat voor het onderbrengen van de schilderijencollectie, oudheidkundige en antieke voorwerpen en een bibliotheek annex archiefruimte. In het resterende gedeelte vinden de activiteiten van de werkgroepen plaats. De Archeologische Werkgroep (ARWE) heeft nu eindelijk een eigen plek om ongestoord restauratiewerkzaamheden te verrichten. Bijvoorbeeld aan de oogst van de opgravingen bij het oude politiebureau. Het Bestuur heeft voldoende vergaderruimte en de administratieve apparatuur staat niet meer in de weg. Volop expositieruimte is ook een gunstige verandering ten opzichte van de vorige situatie. Vooral de spullen die de Kring heeft verworven uit de boedel van Hotel Velaars zullen zich er bijzonder "thuis" voelen: de openbare bibliotheek is immers gebouwd op de plaats waar Velaars vroeger gestaan heeft!

Zijn er, naast loftuitingen, ook kritische kanttekeningen te plaatsen? Oh zeker, de kring is alleen bereikbaar via een soort wenteltrap en is daardoor absoluut ontoegankelijk voor invaliden. Hoe onwaarschijnlijk dat ook klinkt in 1993.

Verder: de ingang. Hoewel de openbare bibliotheek aan de Hoofdstraat gevestigd is, (bij iedere Baarnaar bekend en aan buitenstaanders gemakkelijk uit te leggen) ligt de ingang van de Historische Kring aan de achterkant van het gebouw in de Burgemeester Penstraat tussen de huisnummers 2 en 4. Daar bevindt zich een doorgang naar garages en na enig geslingeren bereikt men de toegangsdeur van de Kring. Hopelijk wordt er tegen de winter iets gedaan aan betere verlichting, anders is het moeilijk zoeken voor de belangstellende bezoeker!

Gelukkig hoeven de leden niet tot de donkere winteravonden te wachten voor een hernieuwde kennismaking met de Kring. Op vrijdag en zaterdag 12 en 13 november aanstaande, worden de leden van harte uitgenodigd op de open dagen. Hoewel het programma bij het ter perse gaan van dit nummer, nog niet vaststaat, kunnen wij wel verklappen dat er veel moois te bekijken én te bewonderen valt. Het Bestuur hoopt dan ook veel leden te mogen verwelkomen. U komt toch ook? Leest U dan s.v.p. ook even de in deze Baerne bijgesloten brief. Graag tot ziens, dus tijdens de open dagen.

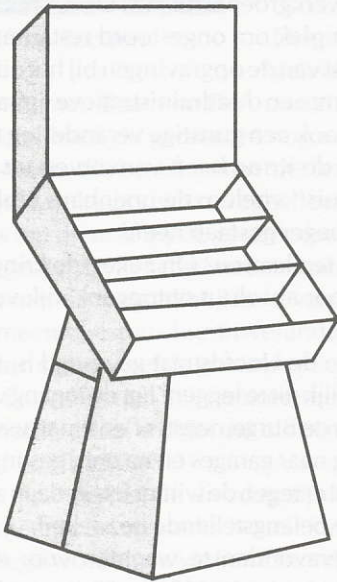
Bestuur Historische Kring Baerne — Riet Uileman, Vice-Voorzitter.

Openingstijden Oudheidkamer:

maandagmorgen van 10.00-12.00 uur. Maandagavond van 20.00-22.00 uur.

VLASTUIN BV Displays en verpakkingen

- De Groene Displaylijn -

- Monomateriaal, dus milieuvriendelijk kwaliteiten en 100% recyclebaar!
- Display-uitvoeringen zonder veel kartongebruik;
hierdoor: - minimale opslagruimte
- minder codenummers
- Ideaal voor loonpakkers door eenvoudige handling.
- Na de actie snel plano tot een minimaal pakket!
- De STABERNACK gepatenteerde "one second-display" met aanglijmde voet kan in vele varianten worden uitgevoerd.

Showroom : Guldenhoflaan 23 - Baarn
Telefoon : 02154 - 12761
Corr. adres : Postbus 124 - 3740 AC Baarn
Fax : 02154 - 17491

Gustav Stabernack GmbH
Verpackung • Display • Druck • Beratung

A **ADVIESGROEP** **G**
BAARN **B**

*Fiscaal jurist
en
Zakenadviseurs*
Eemnesserweg 12
3741 GA BAARN

Telefoon:
02154-25811

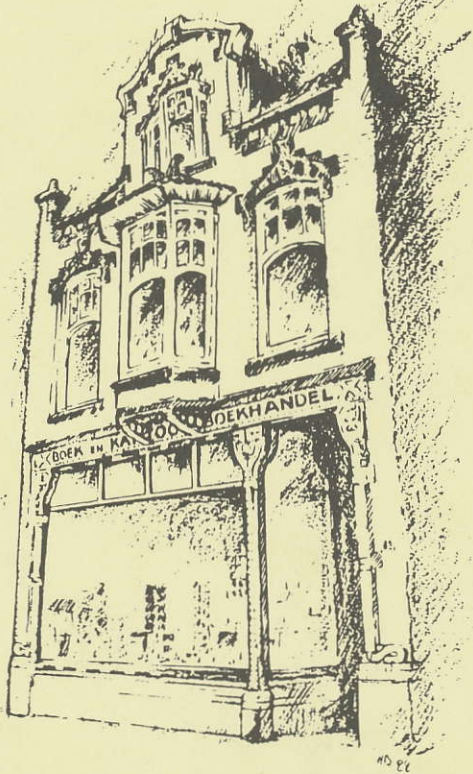
Telefax:
02154-25714

Privé:
02154-12626
03494-52821
055-670372

- * FISCAAL-JURIDISCH ADVIES
- * ADMINISTRATIES
- * BELASTINGAANGIFTEN
- * JAARREKENINGEN
- * BEDRIJFS-ECONOMISCH ADVIES

Maakt u vrijblijvend eens een afspraak, ook 's avonds zijn wij voor u bereikbaar.

EEN PERSOONLIJKE BENADERING STAAT BIJ ONS VOOROP.

Sinds 1886

BOEKHANDEL DEN BOER

Laanstraat 69 - 3743 BC Baarn - Telefoon 12032

Gespecialiseerd
in literatuur,
kunst- en kinderboeken